

Ovako, kako se do sad praktikovalo, predlog za Rezoluciju ubacuje se pred kraj Skupštine, kada je obično i interes za slušanje opao, čita se »trčecim korakom« i prima se obično »en bloc« sve, osim ako se opozicija ne zakači sa opstrukcionom tendencijom. Inače, dolazi obično na kilometarsku rezoluciju još bezbroj dodataka i novih tačaka koje pojedini predstavnici po nalogu svojih društava unose.

Mislím, slika koju sam izneo, verna je, i

krajnje je vreme da oprobamo bolje, efikasnije metode za realizovanje naših programa. Istina, ja sam ovde govorio da treba postaviti red ostvarenja našeg programa, ali ga nisam dao. Ne osećam se ni pozvanim za to. Ja sam ubacio predlog za nove načine u ostvarenju našeg programa. Neka o tom svi razmisle ozbiljno, neka se diskutuje na svim Skupštinama, pa će se opštim naporom naći bolji, kraći i sigurniji putevi ostvarenja visokih ciljeva našeg Udruženja.

PETAR GREGO (Split):

Podizanje šolskih zgrada u Primorskoj banovini

Petar Grego,

pretsednik sekcije za Primorsku banovinu.

Prije narodnog oslobođenja i ujedinjenja imali smo osnovnu školu, ali nijesmo imali narodnu osnovnu školu. Podvlačim narodnu, jer tudinska vlast nije dopuštala da naša osnovna škola služi interesima i potrebama naroda. Onda je škola imala da radi za tuđe ciljeve, a ne za prave ciljeve i za prave potrebe naroda, kojemu je bila namijenjena. Patriotska svijest i zgodan takt nastavnika, koji su bili svi narodni ljudi, spriječila je da škola u ono doba služi u većoj mjeri tim tudinskim ciljevima.

posljednje tri godine. Radilo se po ovim načelima: 1) dovršiti gradnju započetih škola; 2) prihvatiti i poduprijeti inicijativu sela i općina, pa ondje gdje su govore sve predradnje oko osnivanja škole, odmah započeti sa gradnjom, 3) u nacionalno ugroženim pogranničnim krajevima dati pomoći i uputiti hitan postupak za gradnju i 4) u krajevima, gdje na više kilometara nema traga narodnoj prosveti, podignuti bar po koju školu.

Gdje nisu postojali škol. rajoni i gdje nije bilo škol. općina, počeli su se uređivati škol. rajoni i stvarati škol. općine po principu kako traži Zakon o narodnim školama.

Da se općinama uštede troškovi za planove i trebovnike, a da se dođe do odgovarajućih tipova škola, prema građevinskim i klimatskim prilikama jednoga kraja, izrađeni su tipski nacrti za škole sa jednim i sa više odeljenja i daju se besplatno općinama i samo se po njima sada može da gradi.

Zaveden je jači stručni tehnički nadzor nad gradnjama i nadzor nad utroškom novca.

Osnovan je Banovinski školski fond iz kojega se daju zajmovi siromašnim općinama sa malom kamatom ili i bez kamata.

Za podizanje školskih zgrada imalo je Prosvetno odeljenje Banske uprave u Splitu u banov. budžetu za 1930/31 god. na raspolaganju 4.000.000 Din i 1.000.000 Din za Banov. školski fond, budžetu za 1931/32 god. imalo je 4.800.000 i za fond 1.000.000, dok je u budžetu za 1932/33 određeno samo 2.000.000 Din. Utrošene su i manje pomoći Ministarstva Prosvete. Općine i sela dale su svoj doprinos nešto u novcu, a najviše u naravi.

Držeći se strogo postavljenih principa kroz posljednje tri godine postignuti su ovi rezultati: sagrađeno je 89 novih školskih zgrada, nabavljeno je 8 postojećih zgrada i preuređeno i prošireno je 26 starih zgrada. Time se je dobilo mjesta za skoro 250 odeljenja. Popravljen je još i bolje uređen 40 privatnih zgrada koje služe za škole. Ovo je učinjeno. Ali se ovde nije stalo. Gradnja novih školskih zgrada nastavlja se i danas imamo u gradnji širom banovine 90 novih škola, koje se postepeno dovršavaju.

Gradnja novih škola odvijala se posve sistematski na najosjetljiviji tački naše državne granice — u okolici Zadra. Tu su postavljeni osnovni uslovi za prosvjetno i za opće kulturno podizanje naroda. U zaledju Zadra i na susjednim ostrvima podignut je potrebit broj novih modernih reprezentativnih škola. I dok se s one strane granice namještaju topovi, kopaju šansi, postavljaju gusti redovi bodljikave žice, mi s naše strane podigosmo hramove prosvete, u kojima će odzvanjati riječ mira, gdje će se djeca odgajati u ljubavi prema Kralju i Otadžbini, iz kojih će izlaziti ždraloviči, koji će svijesno i hrabro braniti djedovinu svoju.

I Split, glavno mjesto banovine, dobio je u zadnje doba dvije nove velike, moderne školske zgrade. Svaka ima po 16 odeljenja uz sve ostale potrebite prostorije. Imaju centralno grijanje, gombaonu i kupatilo. Njihove su učionice svijetle, prostrane i vesele. U njima se razvija estetsko osjećanje i to osjećanje djeca unose i u svoje domove.

Uz brigu oko podizanja novih škol. zgrada i proširenja postojećih moralo je Prosvetno odeljenje Banske uprave da pribavi za mnoge škole pokucstvo, učila i knjige.

Finansijska kriza zahvatila je i naše općine. One nijesu u stanju da daju školama ono što su po Zakonu o narodnim školama dužne i daju. I tu se moralo priskočiti u pomoć. Prosvetno odeljenje nabavljalo je i sada nabavlja najpotrebitije školske knjige, učila i pokucstvo. To daje općinama kao pomoć, da se udovolji najglavnijim potrebama nastave. U ovu svrhu potrošeno je oko milijun dinara u ove posljednje tri godine.

Ovo je plod trogodišnjeg rada. Kad se uzme u obzir da su sredstva svake godine bila sve to manja, onda se mora još jače podvući ovaj značajni uspjeh. Ovu akciju vodio je, živo poduprt od predašnjeg bana dr. I. Taglie i sadašnjeg bana dr. Josipa Jablanovića, načelnik Prosvetnog odeljenja u Splitu prof. Niko Stipčević. On se je ovog posla prihvatio s ljubavlju, energično ga vodio, i upoznavši prilike i potrebe lično na terenu, mnogo doprinio ovom napretku našeg školstva.

U našoj banovini sada pohađa školu skoro 73.000 djece u 1185 odeljenja na 880.000 stanovnika. Veliki broj djece dorađe za školu ostaje još bez pouka a znatan broj škol. zgrada ne odgovara svojoj svrsi. Da se sva djeca dovedu u podese škole, treba još mnogo vremena, mnogo sredstava i mnogo rada. Ali temelji su postavljeni, rad je dobro upućen. Na nadležnim mjestima pravilno se shvaća važnost, potreba i koristi osn. nastave. Potrebite su novčane žrtve, ali ako škole zapadaju mnogo, neznanje zapada još više i u ekonomskom, i u socijalnom, a naročito u nacionalnom pogledu.

**NA DELO ZA NAŠE DOMOVE!
VSA NAROČILA POTOM UGP.**

Светолик Б. Јанковић:

Просветно-школске прилике у Моравској бановини

Свршетак светскога рата затекао нас је у тешким економским и културно-просветним приликама, и само њачовечанским напорима изашло се из стања, у коме је рат бадио Југословенски народ и пошло се у корак са народима, који су били ратом поштеђени или мање уназађени.

Светолик Јанковић,

pretsednik sekcije za Moravsku banovinu.

На овоме грандиозном послу: обновити и препородити нацију, учитељство је достојно вршило и врши своју мисију, много јаче и више, но што се то могло и веровати. У народном просвећивању постигнут је успех, који заслужује највеће дивљење, и то баш у оним крајевима који су највише били заостали.

Тамо, где се на бранику своје државе и националне слободе, стално са пушком стајало, где су дате највеће жртве у крви и иметку за наше ослобођење и уједињење, тамо су потребни највећи напори за подизање духовне и материјалне културе народне.

Један од таквих крајева наше државе јесте и Моравска бановина. Школско питање било је једно од најближих питања, после Уједињења, у овоме крају. Велика оскудица у учитељском кадру, које је у огромном броју изгинуло у ратовима и готово свуда, опљачкано и порушено школске зграде, чинили су огромне тешкоће за просветно-школски рад.

Народ који је преживео, поред свих ратних тешкоћа, Сурдулицу и Топлички Устанак, чинио је исполимске напоре за своје опорављење.

И прва деценија напорнога рада дала је у свима правцима, па и у школском питању, велике резултате. Највећи део напора, сву тежину народних невоља овога времена, осетили су и осећају народни учитељи. И само својим стојичким стрпљењем, великим пожртвовањем и енергијом успели су, да данас Моравска бановина, најкрвавија и најлустроносније поприште минулих ратова, не изостаје много иза најнапреднијих крајева наше домовине.

Још има доста незгода и тешкоћа, јер су извесни крајеви бановине до пре 50 година били под Турцима, а срезови: вучитрски, лабски и царибродски, припали су нашој држави тек у последњим ратовима. Али учитељским одушевљењем и смилељеним радом просветних власти даваће се све бољи резултати.

Да би се добила што јаснија слика просветно-школских прилика моравске бановине пружамо следеће податке:

Бановина захвата простор од 26.248 км², а број становника 1.452.967.

Политичких срезова има 40, општина 766, а све је то груписано у 24 школска среза, међу којима је велики број планинских и сиромашних.

Нема насеља које не припада ниједној школској општини, а има 770 места која шаљу децу у суседна насеља где су школе. Просечна највећа даљина из које деца долазе у школу износи 3—4 км, а то је нарочито у брдним крајевима где су села разбјеног типа.

Бројно стање школа, ђака и учитеља, за последње 3 године: најбоље ће показати колико се и како напредовало, па зато износимо следећу упоредну таблицу, састављену по најтачнијим подацима:

Година	Осн. школа	Одељења	Учителица -ица	Ученика -ица	На 1 осн. шк. одеља :			На 1 учитеља одеља :			
					попр. у км	стан. погла	ђака	попр. у км	стан. погла	ђака	
1930	903	1893	1945	95.244	39	1635	105	15	13	747	49
1931	924	1935	1956	121.003	28	1600	130	12	13	742	62
1932	959	2150	2078	141.034	27	1515	147	10	12	699	67

Ове цифре најбоље показују шта учитељи дају за постигнути успех, који би тек онда био потпуни, када би порасту ђака одговарао број учитеља. Рачунајући да на 1 учитељско лице долази 50 ђака, требало би поставити још 742 учитеља-ица, па да настава буде нормална.

Краљ. банска управа је у спровођењу своје просветне политике insistирала, да сва дорасла деца за школу, морају редовно школу походити, без обзира на каквоју школских зграда, величину учioniца и број наставника. Према прибављеним подацима до 1929 године, било је око 48% деце за школу дорасле, која школу нису походила. Тај проценат у 1930 год. спао је на 22%, а данас је сведен на минимум, јер школу не походе само слаба, лекарским прегледом ослобођена, деца.

Последица овога је извођење »полудневне« наставе у 400 одељења у којима се број ђака пео до 180.

Учителима који су радили »полудневну« подељена је награда из банов. буџета у 90.350 динара. Просечна награда за 1 учитеља-ицу износила је 250—300 дина., што је зависило од броја ђака и трајања извођења ове наставе.

Ако се ова сума 90.350 Дин раздели бројем ђака с којима се као прирастом морала изводити »полудневна« настава, онда бановину стаје 1 ђак 4 динара, који би иначе остао неписмен и без сваког основног образовања.

Ово тешко стање по учитељство било би унеколико сносљивије, кад би се за »полудневну« наставу прописао скраћени наставни програм и додељена стална и пристојнија награда.

У пркос привредне кризе, види се, да број подизања нових школа стално напредује. У 1931 години потпуно су довршене 21 школа; у 1932 год. 25 школа, а у 1933 год. приступљено је градњи 30 нових школа.

Поред овога извршена је замена, старих-неподесних шк. зграда, новим зградама, тако да се број изградњи нових школа — дење просечно годишње на 60 школа.

Бановина је доделила, у 1932/33 шк. год., помоћи за градњу школа из свога буџета 963.000 динара, а из државних средстава је подељено 345.000 динара.

Школских зграда има 1113, од којих су 235 неподесне за извођење наставе. Ове неподесне налазе се већином у забаченим брдним крајевима, па је сиромашном народу тих крајева, немогуће из својих средстава градити нове планске школске зграде, ако не би држава и бановина из својих средстава са већим и издашним припомоћима, него до сада, притекла народу у помоћ.

Надржавање школа је слабо. Наплаћено је школског приреза у 1932 години 38%2%. Ово би се питање за сада најбоље решило, ако би Пореске управе уз порез наплаћивале и школ. прирез.

Износени све горње податке желели смо да покажемо под каквим условима наше учитељство ради и постиже ове велике успехе. Поред свога тешкога рада у школи, учитељство живи ради и ван школе: на оснивању Сокола, певачких друштава, народних књижица и читаоница, отварању аналфabetних и домаћичких течајева, земљорадничких задруга и свих других културних установа.

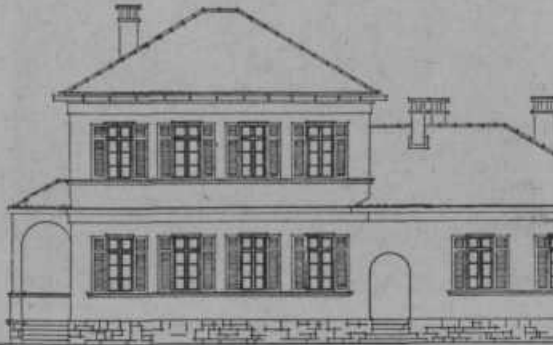
Служећи одушевљено народним идеалима, а радећи под тешким условима но сви остали државни службеници, учитељи не желе само признања, већ траже стварне потпоре од свих фантора, како би се све горе указане незгоде, с њиховога тежобнега и мисионерскога пута уклониле.

Тип школске зграде са 1 одјелјенијем.

Наша осн. школа могла је послје рата, након ослобођења и уједињења, да се слободно и неовисно развија у својој држави, и да постане у правом смислу ријечи: народна школа.

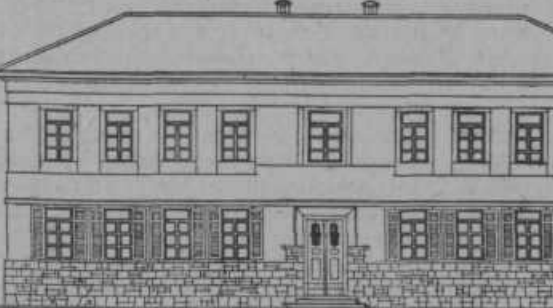
За вријеме рата запустеле су школске зграде, упропаћен је школски намештај, уништена су учила. У многим мјестима био је онемогућен сваки школски рад. Али рат је научио наше широке масе да bolje pregledaju i jasnije uoče potrebu obrazovanja svoje djece i vriednost redovnog školovanja. Nakon rata razvio se je iz sela pokret i vapaj za školom. Ovoj narodnoj želji i potrebi valjalo je zadovoljiti. To je bilo teško, jer su falili uvjeti za uspješne školski rad. U prvom redu nedostojale su školske zgrade. Mnoge stare bile su nepodesne.

Тип школске зграде са 2 одјелјенија.

У мјестима при мору, на ostrvima и у неким срезovima Zagorja bio je podignut i uređen priličan broj škola, ali u mnogo većem dijelu Zagorja, a naročito u bosansko-hercegovačkim srezovima banovine pomanjkanje škola bilo je veliko. Broj škola daleko je zaostao za faktičkim potrebama, pa je i nepismenost tamo bila velika.

Problem šk. zgrada ukazao se u svojoj veličini. Valjalo je početi riješavati to teško pitanje.

Тип школске зграде са 3 одјелјенија.

Problem je pravilno shvaćen i uz velike teškoće i napor došlo se do jednog sistematskog i uspješnog postupka.

Rad Prosvetnog odeljenja išao je za tim, da sa raspoloživim sredstvima, po jednom sistemu, zgradi što više novih školskih zgrada i da popravi i proširi što veći broj starih škola. Najveći dio toga posla izvršen je kroz